

Bölüm 14

EBEVEYN TUTUMLARI VE EBEVEYN TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Aysel ÖZDEMİR¹
Sinem YILDIZ²

GİRİŞ

Toplumun en küçük yapıtaşı olarak herkesçe bilinen aile, çocuğun dünyaya gelişinden başlayarak hayat boyu etkisini sürdürmesine karşın özellikle yetişkin bir birey olup ebeveyn rolünü üstlenmesinde önemli bir role sahiptir. Oluşum olarak aile belirlenen amaç ve hedeflerinin ortak olduğu, topluma adapte olunmasında belirli değerlerin öğretildiği, ahenk içerisinde yaşayan ve iş birliği yapan aralarında kan bağı olan bireyler bütünüdür. Bireyin varoluşundan yaşamının son bulmasına kadar taşıyacağı karakterin oluşmasında, ihtiyaçlarının karşılanmasında ve yaşamının yöneliminde ailenin önemi yadsınamaz. Çocuğun bir birey olurken davranışları; fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal yönden gelişmesi; hayata karşı kazandığı bakış açısı ebeveynlerin yetiştirme tarzı ve tutumu doğrultusunda değişmektedir (8,12,27).

EBEVEYN TUTUMLARI

Ebeveyn tutumları, anne-babanın çocuğunu yetiştirirken ruhsal, kişisel ve sosyal yönden gelişimini etkileyecek davranış biçimlerini ifade eder. Tutum sözlük anlamına bakıldığında, bireyin bir insan, bir olay ya da olguya karşı bireysel inanış ve bakış açısından kaynaklı olarak duygularını, davranışlarını yansıttığı tavidir. Tutumun belirleyici faktörleri olarak yetiştirilen ortam, kazanılan bakış açısı, hayat tecrübeleri sayılabilir. Ebeveyn tutumlarını; ebeveynlerin kişilik özellikleri, davranış biçimleri, çocuktan beklentileri, geçmişte gördükleri yetiştiriliş tarzı, kültürel faktörleri etkiler. Ebeveynler çocuğun yetiştirilmesinde sadece beslenme ve ihtiyaçlarının karşılanması aşamasında yer almamalı; aynı

¹ Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği AD, ayozdemir@uludag.edu.tr

² Uzm. Hem., Ali Osman Sönmez Onkoloji Hastanesi, snmyldz1995@gmail.com

zamanda kişilik gelişimine ve bağımsız bir yetişkin olmasına faydalı olacak sevgi, saygı ve güven ortamını sağlama aşamasında da yer almalıdır. Güven ortamı oluşmadığında gerginlik, değersizlik ve saldırganlık ortaya çıkıp çocuğun benmerkezci kişilik kazanmasına neden olur. Çocuğun maruz kaldığı ve algıladığı ebeveyn tutumu, ömür boyu davranışlarını etkilerken gelecekte ebeveyn konumunda yer alabilmesi nedeniyle rol model aldığı bu tutum gelecek nesillerin yetiştirilmesinde de etkili olabilir. Öğrenme ilk olarak gözlem ve deneyimle gerçekleştiğinden çocuk ebeveynleri rol model alarak, ebeveynler de çocuğa kılavuzluk ederek hayatı öğrenip, idame ettirir. Çocuk hayatının ilk zamanlarında ebeveynlerinin değerlerini düşünmeden benimser, sonrasında kurdukları etkileşim kişiliğinin oluşmasında ve problemlerle baş etmeyi öğrenmesinde yarar sağlar. Ebeveynlerin birbirlerine karşı tutumları çocuğu da etkileyip, çatışan ebeveynlerin problemlili çocuklarının olmasına, sevgi ve huzur temelli ebeveynlerin benlik algısı yüksek ve sevgi dolu çocuklarının olmasına yol açar. Ebeveyn tutumlarının temeli duygusal ilişkiler ve denetimden oluşur. Duygusal kısım kabullenici davranış ile reddedici davranış arasında değişirken, denetim kısmı ise kısıtlayıcı davranış ile aşırı hoşgörülü davranış arasında değişir. Dengeli disiplin uygulamasından, sevgi dolu ve ilgili davranışlardan oluşan olumlu ebeveyn tutumları çocuğun kendi gelişimi, hedeflerine ulaşması ve topluma yararlı olması için gerekliken, cezalandırıcı, baskıcı ve sevgiden mahrum olumsuz ebeveyn tutumları çocuk için davranış sorunları kazandırması nedeniyle risk teşkil etmektedir (1,5,7,8,11,12,14,15,18-21,23-27).

Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik ebeveyn tutumu çocukların benlik gelişimine en yararlı ebeveyn tutumudur. Bu ebeveynler çocuklarını yetiştirirken hem duygusal ihtiyaçlarını karşılar, dinlerler hem de esnek kurallarla denetlerler. Çocuklarının gelişim dönemlerini göz önüne alarak her dönem ve her şarta uygun gereksinimlerini karşılarlar. Ebeveynler ilgili, tutarlı, dengeli ve güven verici olurken çocuklarının farklılıkları dikkate alınarak kişisel gelişimi, becerilerinin keşfedilmesi ve özerkleşmesi için olanak tanır. Çocukları için rol model olurlar. Çocukları ise bireysel kararlarını alabilen, fikirlerini aktarabilen, bilişsel ve sosyal açıdan iyi ve akademik açıdan başarılı çocuklardır. Bu tutumda çocuğa başarısızlık karşısında fiziksel ceza uygulanmaz, destek olunur; başarılar ise pekiştirilmek için ödüllendirilir. Demokratik ebeveynler çocuklarının olumlu ya da olumsuz tüm duygularını yaşamasına fırsat vererek deneyim kazanmalarına yardımcı olurlar. Ne her

durumda sınırlandırır ne de serbest bırakırlar; bir denge söz konusudur. Sorumluluk bilincinin gelişmesi için bazı davranışlara izin verip uygun bulmadıklarını nedenleriyle açıklayıp izin vermezler. Bu ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynlerin çocukları kendilerini bir birey gibi hissedip fikir, istek ve davranışlarına saygı gösterilir. Bunlar sonucunda çocuk bilişsel olarak daha gelişmiş, özgün, saygılı, özgüvenli, yaratıcı, motive, uyumlu, problem çözebilen, yapıcı, sevgi dolu ve özeleştirici yapabilen bir hale gelir (1,7,10,12,14,15,19,20,22,24,26,27).

Otoriter Ebeveyn Tutumu

Otoriter ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler koydukları katı, değiştiremez kurallara sorgu sualsiz itaat edilmesini isterler. İtaat edilmediğinde ise fiziksel ceza vermekten çekinmezler; istenen davranışları yaptıklarında sevgi görebilirler. Ceza yönteminin korkutucu etkisi nedeniyle çocuklar duygularını dile getiremeyip öfkelerini bastırırlar; bu şiddet ve saldırganlık eğilimini artırır. Çocukla ilişkili alınan kararlar sadece ebeveynleri tarafından alınıp çocuğun fikri sorulmaz; çocuklar itaatkâr olurlar. Çocuklarının bireysel farklılıklarını dikkate almayıp istek ve gereksinimlerini önemsemezler. Ebeveyn-çocuk etkileşimi yetersizdir, güven ortamı yoktur; çocuktan yaşının ve yeteneklerinin üzerinde beklentiler mevcuttur. Çocukların davranışları ebeveynlerinin katı eleştirileriyle şekil alırlarken ebeveynler ya çok az açıklamada bulunurlar ya da hiç açıklama yapmazlar. Sürekli eleştiriler kaygı bozuklukları ve aşağılık duygusu sonucunda bunların yansıması olarak tırnak yeme, saç yolma davranışlarına neden olabilir. Otoriter ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynlerin çocukları içe kapanık, sosyal ilişkileri zayıf, kişiye bağımlı, akademik hayatta daha az başarılı, benlik algısı düşük, strateji geliştiremeyen, planlama yapamayan, değerlendirme kabiliyeti yetersiz, kolaylıkla pes eden, yeni imkânlar karşısında tökezleyen, ürkek, okuldan kaçan, hırsızlık yapan, hırçın, öfkeli, saldırganlık eğilimi yüksek ve özgüvensiz olurlar (1,7,10,12-15,19-22,24,26,27).

Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler çocuklarını gereğinden fazla korurlar, endişe ederler ve kontrol ederler. Ebeveynler çocuk için risk teşkil eden ya da ebeveyninin onun için zararlı olabileceği durumları onları ilişkilendirmeden kendileri yaşayarak çözerler; böylelikle çocuklar daha az deneyimle ve tecrübeyle yetişir. Ebeveynlerin bu tutumu ortaya koymalarındaki temel düşünce çevrenin çocukları için oldukça tehlikeli olduğunu düşünmelerini-

dir. Ebeveynler her durumu düşünerek sürekli çocuğun yanında olduğu, olması gerektiğinden fazla müdahale ettiği ve her problemini çözdüğü için çocukları da sorumluluk alamayıp, bireyselleşemeyip, karar alamaz hale gelip, özgüven eksikliği yaşayabilirler. Akabinde bu çocuklarda hem fiziksel aktivitede hem de psikososyal gelişimde gerilikler görülür. Ebeveyn koruyuculuğuna alışan çocuk kendisi bir yetişkin veya bir ebeveyn olduğunda dahi durumu yaşamına aksettirerek eşinden ya da yakından ilişkili olduğu kişilerden aynı koruyuculuğu bekleyebilir. Çocuk büyüdüğünde de karar alabilmek için danışacağı birilerini yanında isteyip onlara bağımlı hale gelebilir. Ya da topluma kendini kabul ettirebilmek adına hırçınlaşıp, agresif tutumlar sergileyebilir. Ergin birey olacakları dönemde temel bakım gereksinimlerini karşılamada dahi ebeveynlerine ihtiyaç duyabilirler. Ebeveynlerinden uzakta kendilerini güvensiz hissedip onlar olmadan mutsuz olurlar. Çocuklar isteklerinin karşılanmasına ve güven ortamına bağımlı olduklarından istekleri karşılanmadığında küçük yaşlarda karşılanana kadar ağlayabilir, ileri boyutta inatçı bir hale gelebilirler (1,2,4,6,7,9,12,14-16,19,20,22,24,27).

Tutarsız Ebeveyn Tutumu

Tutarsız ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler aldıkları kararlar ve çocuktan istekleri doğrultusunda dengesiz ve kararsız bir tutum sergilerler. Bir davranış önce ödüllendirilip başka bir zaman ise cezalandırılabilir. Bu dengesizlik ebeveynlerin ruh halinin değişikliğinden olabileceği gibi ebeveynler arası yetiştirme çatışmalarından kaynaklanabilir. Ebeveynler ya aşırı hoşgörülü ya da aşırı serttirler. Bu sebeple çocuk hangi davranışı sonucu nasıl bir tepki alacağını ön göremez ve güven problemi yaşarlar. Dikkat ettiği kısım davranışı gösterirken ebeveynlerin ruh halinin mutlu ya da kızgın olmasıdır. Böylelikle gösterdiği tutumun doğruluğunu önemsemez. Tutarsız ebeveyn tutumu sonucu çocuk zamanla ebeveynlerini dikkate almamaya başlar. Tutarsız tutumlar sonucu çocuk bazen isyan ederek saldırgan olabilirken bazense çekingen davranıp hassas olabilmektedir. Böylelikle çocuk ebeveynlerinin hangi özelliğini rol model alacağını anlayamadığı için ebeveynlerine benzeyerek, tutumlarında tutarsızlıklar göstererek, bireyselleşir ve kendi değerlerini ortaya koymaktan uzaklaşır. Çocuk büyüdükçe hayattan istenen doyumunu elde edememeye başlar; çünkü istekleri deyişkendir ve sürekli geri dönüşler, pişmanlıklar yaşar. Doğruyla yanlış ayırt edemiyor oluşu sosyalizasyon sürecinde problem yaşamasına neden olur (4,6,7,19,20,24,26,27).

İlgisiz Ebeveyn Tutumu

İlgisiz ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler çocuklarının isteklerine ve ihtiyaçlarına karşı habersiz olup kayıtsız kalırlar. Bu ebeveynler çocuklarının yetiştirilme aşamasında gerekli özeni göstermeyip onları önemsemezler; gerekli denetimi sağlamazlar. Ebeveyn çocuk iletişimi az ve etkileşimi zayıftır; çocuk ebeveynin sevgisinden mahrumdur. Çocuklar ilgisiz ve kayıtsız kalmaları sonucu çevrenin dikkatini çekmek ve kendini ispatlamak için çeşitli tutumlar sergiler. Bu çocuklar düşüncelerini ifade edemediği ve saygı görmediği için saldırgan, asosyal ve çekingendirler. Büyüdüklerinde ise özerk olamadıkları, kendilerini gerçekleştiremedikleri için başkasına bağımlı olurlar ve gelecekle ilgili hayaller kurmazlar. İlgisiz ebeveynler, çocuklarının problemleri onlara rahatsızlık vermedikçe problemden haberdar olmazlarken; haberdar olduklarında da çocuklara rahatsızlık yansıtılarak olumsuz tutumlar sergilerler (2,6,7,19,20,24,26).

Aşırı Hoşgörülü(Serbest) Ebeveyn Tutumu

Aşırı hoşgörülü(serbest) ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler çocuklarının herhangi bir davranışına müdahale etmeyip, hatalarına dahi kızmazlar. Ebeveynler modern yetiştirme yöntemleri ile çocuk yetiştirdiklerini sanıp hatalı metotlar uygularlar. Çocuk merkezli bir ebeveyn tutumudur ve çocuklar ebeveynlerine hükmederler, istekleri karşılanmadığında ise hayal kırıklığı yaşarlar. Bu nedenle ebeveynlerine saygıları daha azdır. Yetiştirildikleri toplumda çocuklukta gelen hükmetme alışkanlığı nedeniyle hak etmedikleri durumlarda dahi hak isterler. Böylelikle topluma uyumda problem yaşarlar. Ebeveynlerinin uyumsuzlukları karşısında verdikleri cezalar çocuklar için ya yetersiz gelmekte ya da uygulanmadığı için önemsizdir. Ebeveynlerin bu tutum içerisindeki problemi boş verme ile hoş görme arasında kalıp ikisini karıştırmalarıdır. Bu durum çocuklarının sorumsuz, narsist ve şımarık olmasına sebep olur (4,7,12,24,26).

İzin Verici Ebeveyn Tutumu

İzin verici ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler çocuklarına sınırlar koymada ve denetim sağlamada yetersizdirler. Çocuklar gereğinden fazla özgür olup, sınırlandırılmazlar ve istediklerini yaparlar. Büyüdüklerinde ise her yerde bu kadar rahat olamayacakları için içten içe huzursuzdurlar. İzin verici ebeveyn tutumunda üç alt boyut söz konusudur. Bunlardan ilki ebeveynlerin uzlaşmacı olmadığı ancak belirli durumlar karşısında çocuklarının üst düzey başarılı

olmasını beklerler. Bir diğer boyutunda ebeveynler izin verici olmasına karşın çocuklarından beklentileri daha azdır. Üçüncü ve son alt boyutunda ise ebeveynler hem uzlaşmacı değillerdir, hem de izin vericidirler. Burada ebeveyn çocuk ilişkisi minimum düzeydedir; çocukları için harcadıkları çabayı ve gösterdikleri ilgiyi en alt düzeyde tutarlar. Çocuklarının gözünden bu ebeveynler güvenilmez ve tutarsız bulunurken; çocukların mutsuz, benmerkezci, kontrolsüz, uyumsuz ve çekimsiz olmasına neden olurlar. Çocuklar ebeveynlerine güvenmedikleri için başkalarına saygı gösterirler (2-4,16,17,27).

Reddeden Ebeveyn Tutumu

Reddeden ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler çocuklarının güçlü olmaları ve sağlıklı kalmaları için sert davranırlar, olumsuz tutumlarda bulunurlar. Böyle yetişen çocuklar diğer çocuklara nazaran daha az merhametli ve kendilerinden güçsüz gördüklerine karşı-insan ya da hayvan- kötü davranırlar. Reddeden ebeveyn iki şekilde gözlenebilir. Ya direkt çocuğuna durduk yere ceza verip, ilgilenmeyip, sözlü şiddete maruz bırakarak ya da dolaylı yoldan çocuğun kendini kötü hissetmesine neden olurlar. Bu ebeveynler çocuklarına disiplin adı altında fiziksel şiddet uygulayabilirler. Çocukları ile fiziksel ya da duygusal yakınlık kurmazlar. Çocuklarını her durumda suçlayabilirler ve onların olumlu yönlerini görmezler. Reddetme davranışı ebeveynin çocuğu başarılı olursa seveceği ya da her istediğini yaparak ebeveynden uzaklaştırması olarak da görülebilir. Bu çocuklar saldırgan, özgüvensiz, baş etme becerisi düşük ve savunmasız olabilirler. Ebeveyn öfkesini ve kötü yanını çocukta beslediği için çocuk olumsuz tutumlarını gösterdiğinde ailesini yansıtır, haklı hale getirir. Sevgi gereksinimlerinin en yüksek olduğu dönemde dışlanıp, reddedildikleri için psikolojik sorunlar yaşayıp, intihara meyilli olabilirler. Ebeveynin bu tavırlarından sakınmaya çalışan, korkan çocuk ebeveynlerine karşı uysal ve sakin olmaktadır; ancak yaşantıları dolayısıyla hayal kırıklığı yaşayıp, güvensiz olup, düşmanlık hissetmektedir (20,27).

Mükemmeliyetçi Ebeveyn Tutumu

Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumunu benimseyen ebeveynler kendi yapmak isteyip başaramadıkları, içlerinde kalanları çocuklarına yansıtır, hedeflerini onların hedefleriymiş gibi benimsetmeye çalışırlar. Çocuklar kapasitesinin ne olduğu düşünülmezsiz beklenen hedefleri karşılaması gerektiğinden sert bir tutuma maruz kalırlar. Çocuktan her konuda mükemmel olması istenir. Ancak

çocuk istenileni veremediğinde başarısızlık yaşayıp güvensizleşir. Bu çocuklar sıklıkla özgüveni düşük, kaygılı çocuklardır (4).

Ebeveyn Tutumunu Etkileyen Faktörler

Ebeveynlerin çocuklarına tutumu ve çocuğun bulunduğu çevrenin çocuğun doğumundan erişkinliğe kadar her dönemi etkilemektedir. Çocukların psiko-sosyal ve kişilik gelişiminde; evde bulunan tüm bireylerle iletişim, toplumun yargıları, yaşlıları ile iletişimi oldukça önemlidir. Ebeveynlerin bir kısmı olumlu ebeveyn tutumlarını benimserken bir kısmının olumsuz bir tutum içerisinde-dir. Tutumların olumlu ya da olmaması tutumlar sonucunda çocuğun kazanımları ve geri dönütları ile belirlenmektedir. Ebeveyn tutumlarının her ailede farklı yansımalar göstermesi çeşitli nedenlere bağlanmaktadır. Bunlar; çocuğun cinsiyeti, davranışları, yaşı ve doğum sırası, ebeveynin cinsiyeti, eğitim düzeyi, yetiştirilme şekli, ruh sağlığı, ebeveynler arasındaki iletişim, annenin çalışması, sosyoekonomik durum ve kültürel değerlerdir (11,20,24,26).

Çocuğun Cinsiyeti

Ebeveyn tutumları çocuğun istenen cinsiyette olup olmamasına göre değişmektedir. Çocuk istenen cinsiyette değilse ebeveynler ister istemez farklı tutum yansıtır. Bunun dışında kız ve erkek çocuk toplumsal değerler kapsamında da farklılaşmaktadır. Kız çocukların toplumsal normlar doğrultusunda ve anneyi rol model olarak büyümesi nedeniyle temizlik, yemek vb. işlerle daha küçük yaşlarda alakadar olmaları istenirken ataerkil toplum içerisinde korunmaya muhtaç görüldüğünden; erkek çocuğa nazaran daha çok kısıtlanan ve korunan çocuk olur. Erkek çocuk ise babayı rol model olarak büyümesi nedeniyle kas gücü gerektiren işlere hâkim olması ve aile içerisinde söz sahibi olması beklenirken; kız çocuğuna nazaran daha özgür, korunan değil koruyan kişi olarak büyür (20,25,26).

Çocuğun Davranışları

Çocukların davranışları ebeveyn tutumlarını da etkilemektedir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, çocuk ebeveyninin istemediği, kızdığı bir şey yaptığında ebeveynine karşı ılımlı yaklaşım dilemesini bilirse ebeveyn sonrasında ılımlı cezalar verir ya da konuşarak problemi çözmeye çalışabilir. Ancak çocuk öfkeli, saldırgan bir tutumla inatlaşarak hatasını kabul etmezse, ebeveynler katılaşabilir, sevgilerini yeterince göstermeyip karşıt psikolojiyle istemedikleri tepkileri yansıtabilirler (11;26).

Çocuğun Yaşı ve Doğum Sırası

Ebeveynler ister istemez çocuğun yaşına ve doğum sırasına göre şekillenmişlerdir. Bunların alt yapısında birtakım nedenler olmasına karşın ebeveynler bunları bile isteye yapıyor diyemeyiz. İlk çocuklarına yetiştirilme tutumu diğer çocuklara örnek teşkil edeceği ve ondan isteklerinin, beklentilerinin fazla olması nedeniyle sınırları belirlenmiş kurallar koyarlarken diğer çocuklarına karşı bu sınırlar arasında geçiş olmaya ve gittikçe sınırlar azalmaya başlamaktadır. Son çocuklara doğru tolerans artar, ilk çocuklara ceza verme eğilimleri daha yüksektir. Arada kalmış, ortanca çocuklar ise ebeveynlerini hem ilgisiz hem de otoriter bulmaktadırlar. Psikodinamik kuramda da fikirlerine yer verdiğimiz Adler farklı ebeveynler tarafından yetiştirilen doğum sırası benzer olan çocuklarda benzer tutumlar gözlenebileceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra çocuk sayısının fazla olması sonucu ebeveyn tutumunun demokratikten otoriter tutuma doğru kaymasına neden olduğu bilinmektedir. Çocuğun kabul görme oranı da kardeş sayısı ile ters orantılı bulunmuştur. Aynı zamanda ilk çocukların ebeveynlerin inanç ve tutumlarına fazla maruziyeti sonucu onlara daha çok benzedikleri, aileye daha iyi entegre oldukları, son çocuğa doğru bu entegrasyonun bozulduğu görülmüştür (1,20,26).

Ebeveynin Cinsiyeti

Ebeveynlerin cinsiyeti de tutumlarını etkileyen başka bir faktördür. Anne-çocuk bağının daha doğum öncesinde oluşup farklı bir boyut kazanması annelerin tutumlarına da yansımakta olup babalara kıyasla daha demokratik, ılımlı ve toparlayıcı oldukları bilinmektedir. Babalar ise ataerkil toplumda evin karar mercii olması nedeniyle kendilerini daha sert, otoriter bir yapıda olmak zorunda hissedip agresif bir tutum sergilerler. Bu sebeple de çocukların problemlerini, dertlerini kolaylıkla paylaşabildiği ebeveyn anne olurken, baba bunlar ya hiç duymaz ya da en son duyar. Türk ebeveynlerle yapılan çalışma sonrasında ebeveynlerin erkek çocuklarına, kızlardan daha fazla değer verdikleri bunun da kızlarda değersiz hissetmeye, özgüvensiz ve bağımlı olmaya neden olduğu bulunmuştur (1,11).

Ebeveynin Eğitim Düzeyi

Ebeveynin eğitim düzeyi çocuklarını yetiştirme biçimini ve çocuklarına karşı tutumunu etkilemektedir. Araştırmalar gösteriyor ki ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça otoriter tutumdan demokratikleşme oranı da aynı oranda artmak-

tadır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi yüksek olduğunda ılımlı, destekleyici, çocuğun gelişimine uygun tutumları benimsedikleri bilinirken; eğitim düzeyi düşük olduğunda ise ebeveynlerin fiziksel ceza vermeye yatkın, gereğinden fazla koruyucu, geleneksel yöntemleri benimsedikleri bilinmektedir. Modern dünya içerisinde geleneksel ebeveyn tutumları ve sınırlandırmalar ise eğitim düzeyi düşük ebeveynlerin çocuklarının rol karmaşası yaşamasına neden olmaktadır (1,11,20,26).

Ebeveynin Yetiştirilme Şekli

Ebeveynler aslında yetişkin çocuk olmaları nedeniyle kendi ebeveynlerinden ne gördülerse ne öğrendilerse çocuklarına da onu yansıtırlar. Ya ebeveynlerinden görüp doğru olduğunu düşündükleri ebeveyn tutumlarını uyguluyorlar ya da onlardan eksik gördükleri kısımları -çocukları eksikliğini hissetmesin diye- fazlasıyla tamamlayıp aşırıya kaçıyorlar. Bunların yanı sıra ebeveynler kendi çocukluk dönemlerinde kazanamadıkları özgürlükleri, çocuklarının kolaylıkla kazanıyor olmasını ve sonrasında bunun kıymetini bilmiyor olduklarını düşündüklerinden kıskanabilir, içten içe kızabilirler. Bu durumlarda ebeveynlerine benzer yetiştirme tutumlarını benimserler. Ebeveyn tutumlarını kendi ebeveyniyle özdeşleştiren ebeveynler gerektiği kadar hâkim olamadıkları ve bununla başa çıkamadıkları için hata yaparlar, çocuklarının gelişimlerini olumsuz etkilerler (1,20,26).

Ebeveynin Ruh Sağlığı

Ebeveyn kendi bilişsel özellikleri, benlik algısını ister istemez çocuğunu yetiştirirken yansıtır. Kırgın, problemlili bir çocukluk geçiren ebeveynler aşırı kuşkucu olurken kendi yaşantılarını çocuklarının da yaşayıp nesilden nesile aktarıma neden olabilirler. Sadece ebeveyn olarak değil eş olarak da problem yaşayıp, yaşadıkları çatışmaları çocuğa aksettirebilirler. Ebeveynlerin bilinçaltında bastırılan duygular ya direkt olarak çocuğa yansır ya da karşıt tepki oluşturarak çocuk fazlaca serbest bırakılıp, şımartılır (1,20).

Ebeveynler Arasındaki İletişim

Ebeveynler arasındaki iletişim ebeveynlerin çocuğa tutumunu, ebeveyn-çocuk etkileşimini etkiler. Ebeveynlerin çocuk öncesi-sonrası iletişimi, birbirlerine olan saygısı, desteği, evliliklerinden aldıkları doyum ve ebeveyn rolüne hazırlıklı olmaları çocuklarıyla iletişimlerini değiştirir. Sağlıklı iletişim kuran, uyumlu

ebeveynler bunu çocuklarına yansıtıp ebeveyn tutumlarını da demokratik, destekleyici hale getirirken; aksi olduğunda ise ebeveyn-çocuk iletişimde problemler ve baskıcı, otoriter ebeveyn tutumlarını uygularlar (1,26).

Annenin Çalışması

Annenin çalışması çocuğu farklı şekillerde etkileyebilir; bunlardan hangisinin gerçekleşeceğine ise annenin çocukla olan etkileşimi belirleyicidir. İlk olarak anne çalıştığı için kendi sosyalleşme ihtiyacının karşılanması ve iş hayatında yeterli doyumunu alması nedeniyle pozitif duygular yaşayıp eve de bunu aktarabilir. Aksi olursa yoğun stresini evine taşıyıp eşi ve çocuğuyla iletişimini negatif etkileyebilir. Annenin çocuğuna yeterli vakti vermemesi, ihmalkâr davranması çocukta yetersiz doyum sağlayacağından psikososyal gelişimini de olumsuz etkiler. Yapılan çalışmalar sonucunda; çalışan annenin çocuğuna daha demokratik davrandığı, kontrol ve denetim kısmında ise azalmalar olduğu görülmektedir (11,20).

Sosyoekonomik Durum

Sosyoekonomik durum ailenin yaşam kalitesini etkilediği gibi ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarını da etkilemektedir. Düşük gelirli ebeveynler çocuklarına daha katı, kısıtlayıcı ve korumacı davranıp otoriter ebeveyn tutumunu benimserken; gelir arttıkça demokratikleşme, çocuğu destekleme ve çocukla ilgilenme düzeyi artar. Otoriter tutumdan demokratik tutuma geçtikçe akademik başarı artarken, çocuğun stres ve kaygı düzeyi azalır. Gelir düzeyi yüksek ebeveynler çocuklarıyla daha fazla iletişim kurarlar, her çocuğu kendi içerisinde değerlendirdiklerinden cinsiyet ayrımı yapmazlar. Çocuğun gözünden bakarsak eğer bu ebeveynler çocuklar hata yapsa bile onu ağır eleştirmeyip onunla konuşarak anlaşacağı için; çocuk ebeveynlerine güvenir. Orta gelir düzeyindeki ebeveynler düşük gelir düzeylerine nazaran daha adil, kabulleniciyken düşük gelirli ebeveynler denetleyici, emir vericidir. Gelir düzeyi arttıkça ebeveyn-çocuk etkileşimi ebeveyn merkezli olmaktan çıkıp çocuk merkezli hale gelir. Son dönemde ülkeler bazında göç alma oranının arttığı görülürken ülkemiz de bu noktada çeşitli problemler ile karşı karşıya kalmaktadır. Göçle gelen sosyal destekten yoksun, düşük gelirli sığınmacı ebeveynler, yaşam şartlarının zorluğu, yetersizliği sebebiyle çocuklarıyla yeterli etkileşimi sağlayamayıp ihmal ya da istismar gibi olumsuz yaklaşımlarda bulunmaktadır (1,11,20,26).

Kültürel Değerler

Ebeveynler yaşadıkları toplumun inanç ve kültürlerini çocuklarına yansıtarak nesillerce aktarılmasını sağlarlar. Kültürler içerisinde bireyselleşme ve toplumsallaşma çocuğun yetiştirilme tarzını etkiler. Bireyselliğe önem veren toplumlarda çocuk merkezci bir yaklaşım söz konusuysen, ebeveynler çocuğa destek olup sıkı denetimden uzaktırlar. Çocuğun kişisel başarıları, bağımsızlığı ve yetkinliği önemlidir. Toplumsallığa önem veren toplumlarda ebeveyn merkezci bir yaklaşım söz konusuysen, ebeveynler otoriter ve denetleyicidir. Ülkemizde ebeveynler çocuklarını ailelerine bağlı yetiştirip uyumlu olmalarını isterler ve toplumsallığı önemserler. Az gelişmişten çok gelişmiş ülkelere doğru gidildikçe toplumsallık bireyselliğe dönüşür (1,20).

SONUÇ

Aile yaşamın her döneminde çocuğun korunmasından, eğitiminden ve her anlamda sağlıklı yetiştirilmesinden sorumludur. Çocuğun bir yetişkin olduğunda taşıyacağı karakterin ve düşünce sisteminin oluşmasında oldukça etkilidir. Bu etki doğru yönelimler ve tutumlarla olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Ebeveyn tutumlarının oluşumunda ebeveynlerin kişilik özellikleri, davranış biçimleri, çocuktan beklentileri, geçmişte gördükleri yetiştiriliş tarzı, kültürel faktörler etkilidir. Tutumların olumlu ya da olmaması tutumlar sonucunda çocuğun kazanımları ve geri dönütleri ile belirlenmektedir. Çocuk gösterdiği davranışlar ile ailesini yansıtmaktadır. Ebeveyn tutumlarının her ailede farklı yansımalar göstermesi çeşitli nedenlere bağlanmaktadır. Ebeveyn tutumlarını etkileyen faktörler; çocuğun cinsiyeti, davranışları, yaşı ve doğum sırası, ebeveynin cinsiyeti, eğitim düzeyi, yetiştirilme şekli, ruh sağlığı, ebeveynler arasındaki iletişim, annenin çalışması, sosyoekonomik durum ve kültürel değerler olabilmektedir. Ebeveyn tutumlarının doğru tercihlerle ortaya konması ve çocuktaki olumlu yansımaları, çocukların erişkin dönemde bunları benimseyerek yayması nedeniyle önemlidir. Toplumun sağlıklı bireylerden oluşması ve refahın sağlanması adına çocukların sağlıklı yetiştirilmesi gereklidir. Yaşanılan dünyanın refahı için öncelikle çocukların refahı ve mutluluğu şarttır. Ebeveynler bunların farkında olarak çocuklarını yetiştirdiklerinde anahtar rol oynayacaklardır. Halk sağlığı hemşiresi gerek sağladıkları bilgilendirmeler, danışmanlık hizmetleri gerekse ilgili birimlere yönlendirmeler ve durum yönetimi ile çocukların sağlıklı yetiştirilmesine ve toplumun bilinçlenmesine katkıda bulunur. Bu bağlamda halk sağlığı hemşirelerinin aile-çocuk etkileşiminin ve sağ-

lıklı iletişimin sağlanmasında yol göstericidir. Unutmayalım ki ebeveyn-çocuk etkileşimi iyileştikçe toplumun iyileşme oranı da o yönde artacaktır. Ebeveyn çocuğuna nasıl bir tutum gösterirse çocukta her halükarda onu yansıtacaktır.

“Çocuklar büyüklerin sözünü dinlemekte hiçbir zaman başarılı olmadılar, öte yandan, büyükleri taklit etmekte hiç başarısız olmadılar.”

James Baldwin

KAYNAKLAR

1. Akbaba A. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinin Matematik Dersi Başarısı ile Ebeveynlerinin Tutumları ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]
2. Altun G. (2021). *Geç Ergenlik Döneminde Ebeveyn Tutumları ile Yaşam Doyumu ve Öz Şefkat Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]
3. Areshtanab HN, Fathollahpour F, Bostanabad MA, et al. Internet gaming disorder and its relationship with behavioral disorder and mother's parenting styles in primary school students according to gender in Iran. *BMC Psychology*. 2021;9(110): 1-7. Doi: <https://doi.org/10.1186/s40359-021-00616-4>
4. Aydoğdu F, Dilekmen M. Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2016;11(2): 569-585.
5. Biricik Z, Atik A. Gelenekselden Dijitale Değişen Oyun Kavramı ve Çocuklarda Oluşan Dijital Oyun Kültürü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*. 2021;9(1): 445-469.
6. Ceylan Ö. (2017). *Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki İlişki: Okul Öncesi Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]
7. Demiröz A. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Aile Tutumları ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]
8. Deniz ME, Kapıcıoğlu S, Yüksel BÖ, et al. Ergenlerde Saldırganlık ve Sosyal Beceri Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Anne Baba Tutumları. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2018;2(1): 01-11.
9. Dokuyan M. 12.Sınıf Öğrencilerinde Algılanan Anne-Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2016;2(2): 1-21.
10. İzmir Karaduman D. (2012). *İlköğretim 1. Kademe 4.ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]

11. Kekeç AN. (2019). *Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]
12. Keleş Ş. (2022). *Cinsel İstismara Uğrayan ve Uğramayan Ergenlerde Bağlanma Stili, Ana-Baba Tutumu, Depresyon ve Anksiyetenin Değerlendirilmesi*. [Uzmanlık Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi]
13. Kesen NF, Deniz ME, Durmuşoğlu N. Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2007;17(12): 353-364.
14. Kıvrak Z. (2021). *Yetişkinlerde Algılanan Ebeveyn Tutumu, Öz Şefkat, Öz Tikslenme İlişkisinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]
15. Koyuncuoğlu M. (2021). *Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Anne-Baba Tutumu ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]
16. Kozan D. (2020). *Ebeveyn Tutumları ile Okul Öncesi Dönem Çocukların Okul Olgunlukları Arasındaki İlişki*. [Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]
17. Lo BCY., Lai RNM., Ng TK., et al. Worry and Permissive Parenting in Association with the Development of Internet Addiction in Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020;17(7722): 1-12. Doi:10.3390/ijerph17217722
18. Moreno MA, Binger K, Zhao Q, et al. Digital Technology and Media Use by Adolescents: Latent Class Analysis. *JMIR Pediatrics and Parenting*, 2022;5(2): 1-21.
19. Onat G. (2010). *Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeyine Etkilerinin Araştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]
20. Özen D. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]
21. Öztürk Eyimaya A. Yalçın Irmak A. Relationship Between Parenting Practices and Children Screen Time During the COVID-19 Pandemic in Turkey. *Journal of Pediatric Nursing*, 2021;56: 24-29. doi:https://doi.org/10.1016/j.pedn.2020.10.002
22. Sezer A, Kolaç N, Erol, S. Bir İlköğretim Okulu 4, 5 ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Anne Baba Tutumları ve Bazı Değişkenler ile İlişkisi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2013;3(4): 184-190. doi: 10.5455/musbed.20131204095705
23. Soyöz-Semerci ÖU, Balcı EV. Lise Öğrencilerinde Dijital Oyun Bağımlılığı Üzerine Bir Alan Araştırması: Uşak Örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*. 2020;10(3): 538-567. doi:10.14230/johut869
24. Yağcı SS. (2019). *Çocukların Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü]

25. Yanmıyan S. Yeni Medya ve İletişim Çalışmalarının Etik Teoriler ve Yönetişim Bağlamında Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021;21(3): 871-888.
26. Yıldız CS. (2019). *5. ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Baba Tutumları ile Sosyal Beceri ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü]
27. Zengin E. (2019). *Ergenlerde Anne Baba Tutumları ile Sınav Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Ortaokul Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]